

Філімонова І.А.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ- ТЕХНОЛОГІВ У ГАЛУЗІ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. Стаття присвячена проблемі діагностики сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців професійної освіти. Упровадження компетентнісного підходу передбачає обов'язкове прогнозування результативної складової, що вимагає адекватних змін у системі оцінювання навчальних досягнень як важливої ланки навчального процесу. Автор розкрила особливості оцінювання навчальних досягнень майбутніх фахівців-технологів у галузі харчових технологій; визначила і охарактеризувала критерії (мотиваційно-ціннісний, гностично-діяльнісний, особистісно-рефлексивний) професійної компетентності, що дозволять забезпечити успішний результат навчання та надати майбутнім фахівцям високий рівень знань, умінь та навичок; дослідила систему показників, які характеризують кожний критерій професійної компетентності студентів; здійснила аналіз та визначила рівні сформованості (професійно-творчий, репродуктивно-творчий, інтуїтивно-репродуктивний) професійної компетентності майбутніх фахівців-технологів для досягнення високих результатів у їх професійній діяльності.

Ключові слова: критерій, показник, рівень, професійна компетентність, фахівець-технолог.

Постановка проблеми. Компетентнісна освіта зорієнтована на практичні результати, досвід особистої діяльності, принципові зміни в організації навчання, яке стає спрямованим на розвиток конкретних цінностей і життєво необхідних знань і умінь студентів. Упровадження компетентнісного підходу передбачає обов'язкове прогнозування результативної складової, що вимагає адекватних змін у системі оцінювання навчальних досягнень як складової навчального процесу. Необхідність підвищення результативності навчання майбутніх фахівців

професійної освіти передбачає необхідність діагностики сформованості професійної компетентності, що можливе за умови визначення певних критеріїв, показників та рівнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування професійної компетентності фахівців у процесі їхньої підготовки у вищому навчальному закладі з позицій компетентнісного підходу ґрунтовно представлена у науковому доробку багатьох зарубіжних та вітчизняних учених: І. Зимньої, Е. Зеєра, О. Коваленко, Т. Лазаревої, Н. Недосєкової, Т. Сулими, С. Ткачука та ін.; питання критеріального апарату наукових досліджень у галузі педагогіки відображені в працях Н. Кузьміної, О. Локшиної, Л. Тархан, А. Хуторського, Л. Шевчук та ін. Автори акцентують увагу на тому, що для розробки критеріїв оцінки професійної компетентності необхідно знати ті параметри, які можуть забезпечити випускникові можливість адаптуватися до нових умов життя і роботи, та стати компетентним фахівцем.

Метою статті є визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців-технологів у галузі харчових технологій.

Методи дослідження. Для досягнення мети використано сукупність загальнонаукових методів, а саме: науковий аналіз основних понять дослідження; систематизація й узагальнення теоретичних і методичних засад для обґрунтування вибору критеріїв, показників та рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців-технологів у галузі харчових технологій.

Виклад основного матеріалу. Розробка механізму визначення стану сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців-технологів у галузі харчових технологів потребує з'ясування базових понять, до яких належать «критерій», «показник», «рівень». Вивчаючи проблему критеріїв, вчені розглядають їх з різних позицій. Зокрема, Л. Шевчук [6, с. 43]

розглядає критерій як ознаку, О. Локшина доводить, що критерій – набір якісних характеристик, які використовують для формулювання судження щодо виконання, чи інструмент оцінювання [3, с. 41].

До виділення та обґрунтування критеріїв вчені висувають загальні вимоги, які в цілому можна узагальнити до таких:

1) критерії повинні мати суттєві ознаки предмета та відображати основні закономірності його функціонування;

2) за допомогою критеріїв повинні встановлюватися зв'язки між усіма компонентами явища, що аналізується;

3) критерії повинні розкриватися через низку показників, залежно від прояву яких можна робити висновки про ступінь вираження даного критерію;

4) вони мусять відбивати динаміку вимірюваної якості в часі та просторі;

5) якісні показники повинні виступати в єдності з кількісними показниками та доповнювати один одного [1, 2].

Кожний критерій розкривається через систему показників, які його характеризують. На основі аналізу проблеми розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі харчових технологій, а також результатів власного наукового пошуку було визначено три основних критерії оцінювання професійної компетентності майбутніх фахівців-технологів у галузі харчових технологій: мотиваційно-ціннісний, гностично-діяльнісний, особистісно-рефлексивний. Розглянемо їх більш детально.

Мотиваційно-ціннісний критерій є основою формування професійної компетентності майбутніх фахівців-технологів і характеризується їх ставленням до педагогічної професії. Його сформованість визначає ефективність подальшого становлення компонентів компетентності, а

відсутність уможлиблює завершення процесу розвитку майбутнього педагога [4, с. 70].

До показників мотиваційного критерію відносимо:

– інтереси: зацікавленість майбутніх фахівців-технологів у галузі харчових технологій займатися професійною діяльністю;

– потреби: потреба розвивати професійну компетентність, спрямованість на результат професійної діяльності;

– мотиви: мотив професійного спілкування, мотив прояву особистості в професійній діяльності, мотив самоактуалізації.

Отже, сформований мотиваційний компонент професійної компетентності майбутнього фахівця-технолога як результат його підготовки до професійної діяльності забезпечує ефективність подальшого становлення компонентів професійної компетентності і передбачає: інтереси, потреби, мотиви.

Майбутніх фахівець-технолог є основним учителем професії, він допомагає учням оволодіти сучасною технікою і технологіями виробництва, формує основи професійної майстерності. Як зазначає О. Юртаєва, для ефективного здійснення своїх функцій педагог професійного навчання має бути готовим до розв'язання педагогічних і фахових завдань у навчально-виховному процесі закладу профтехосвіти, тобто володіти високим рівнем професійної та педагогічної компетентності [7, с. 64]. Саме у гностично-діяльнісному критерії відображено рівень теоретичної та практичної підготовки, який включає як інтелектуальну сферу майбутніх фахівців-технологів у галузі харчових технологій, так і їх практичну діяльність як систему вмінь і навичок, що визначені в основі професійної діяльності.

Показниками гностично-діялісного компоненту професійної компетентності вважаємо таку систему знань та вмінь:

– психолого-педагогічні знання та вміння, які забезпечують виконання педагогічних функцій майбутніми фахівцями, що пов'язані з професійним навчанням і вихованням учнів ПТНЗ: реалізація навчально-виховного процесу, формування мотивації учіння, організація навчально-професійної діяльності учнів, вибір оптимальних засобів педагогічного впливу, планування організації навчально-виробничого процесу учнів і контролю за їх навчально-виробничою діяльністю;

– загально-професійні знання та вміння (наукове обґрунтування навчальних планів, розробка програм дисциплін та виробничої практики; розроблення нових навчальних курсів на базі розвитку нових наукових напрямів з урахуванням умов сучасного виробництва; знання передового вітчизняного і світового досвіду; основ економіки, організації праці та особливостей управління відповідної виробничої галузі);

– спеціально-предметні знання та вміння: уміння вирішувати типові та нетипові завдання, які виникають у процесі реалізації своїх компетенцій як фахівця з відповідної професії; наявність практики професійної діяльності та її результат; уміння з аналізу виробничих ситуацій, плануванню раціональної організації технологічного процесу, експлуатації технічних засобів виробництва.

Отже, гностично-діяльнісний компонент професійної компетентності майбутнього фахівця у галузі харчових технологій визначає рівень опанування вищезазначеної системи знань та вмінь, що, забезпечить формування здатності фахівця у майбутній професійній діяльності здійснити практичну реалізацію завдань психолого-педагогічної, загально-професійної та спеціально-предметної складової на засадах компетентнісного підходу.

Проте обмежувати професійну компетентність майбутніх фахівців-технологів тільки знаннями й уміннями видається недоцільним, адже для їхньої ефективної педагогічної діяльності не менш значущою є розвинута педагогічна свідомість і самосвідомість, індивідуально-психічні,

особистісні й професійно важливі якості, що сприяють успішності його педагогічної діяльності [5, с. 433].

Саме це відображено в особистісно-рефлексивному критерії, який визначає рівень розвитку самооцінки, здатність фахівця адекватно оцінювати власні досягнення в галузі професійної освіти, свій рівень професійної компетентності, прагнення до самореалізації, саморозвитку, постійної роботи над собою у галузі харчових технологій, уміння аналізувати ефективність методів, прийомів, засобів педагогічної діяльності та технологій.

Для даного критерію ми визначили наступні показники сформованості професійної компетентності: сформованість професійної рефлексії; самокритичність, уміння здійснювати адекватну професійну самооцінку досягнень; самоорганізація особистої діяльності; самоосвіта, самовдосконалення, саморозвиток у галузі професійної освіти.

Особистісно-рефлексивний критерій є показником власної активності майбутніх фахівців-технологів з усвідомленням своїх дій, особистісних і професійно важливих якостей. Наочно критерії та показники формування професійної компетентності майбутніх фахівців-технологів у галузі харчових технологій подано на Рис. 1.

Охарактеризовані критерії та показники покладено в основу визначення рівнів розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців-технологів у галузі харчових технологій: високий (професійно-творчий); середній (репродуктивно-творчий); низький (інтуїтивно-репродуктивний).

Високий (професійно-творчий) характеризується високим рівнем прояву показників кожного компонента:

- студент вмотивований змістом професійної діяльності, прагненням досягнути позитивних результатів, виявляє підвищений інтерес до майбутньої педагогічної професії;

- студент має чітку систему знань з педагогіки, психології, методики організації навчально-виробничого процесу; володіє чіткими знаннями

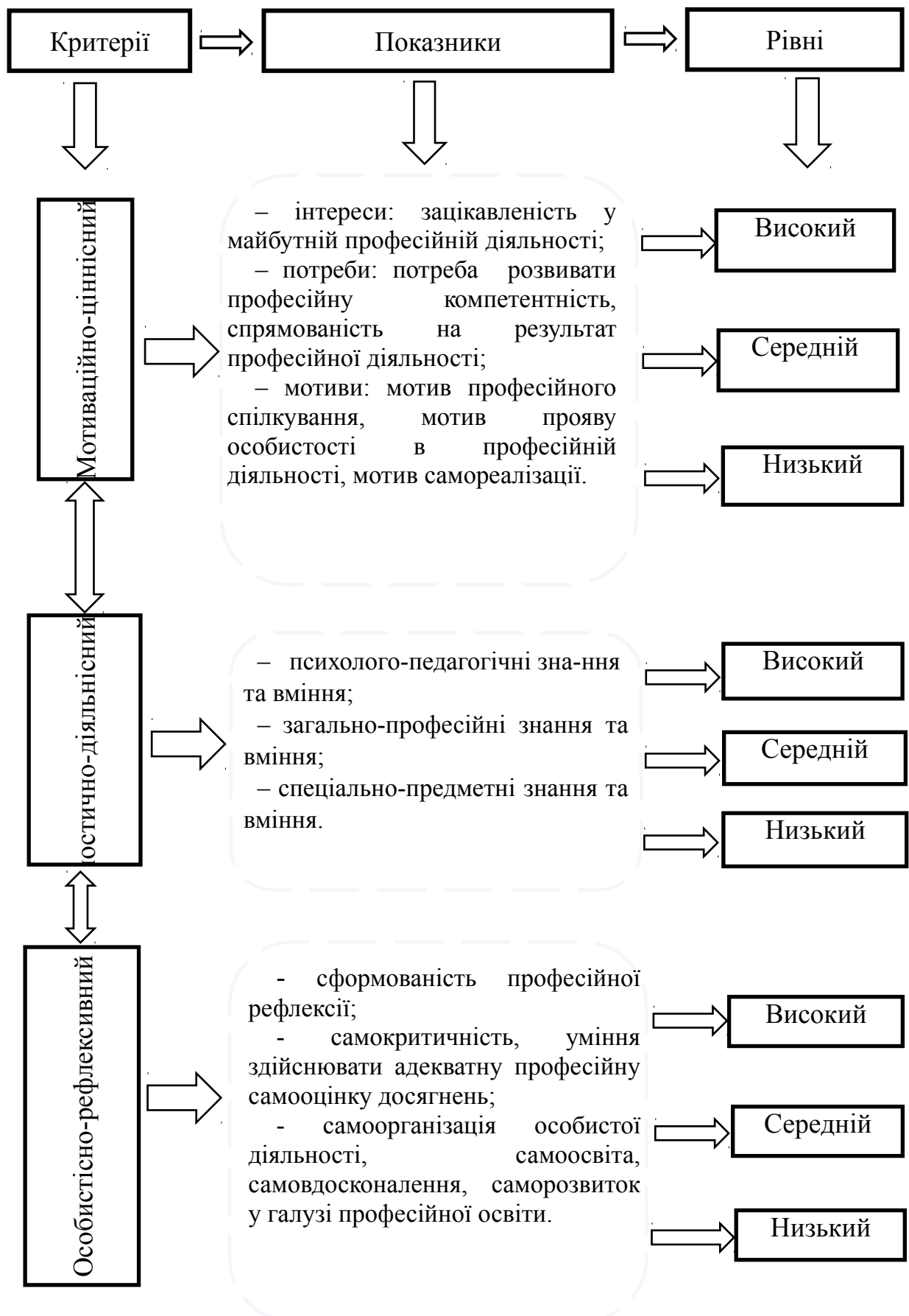

Рис. 1. Критерії, показники й рівні професійної компетентності майбутніх фахівців-технологів навчально-методичних документів; використовує творчі форми роботи з учнями; володіє методикою інноваційних технологій з педагогіки та нових технологій на виробництві; у повній мірі володіє професійною термінологією, теоретичними знаннями з дисциплін професійної підготовки, з легкістю застосовує їх на практиці; володіє сучасними методиками контролю навчальних досягнень учнів; має високі професійні вміння і навички з професії; розробляє власні методичні продукти відповідно до професійної підготовки учнів;

- чітко визначає і реалізовує шляхи свого професійного саморозвитку у професійно-технічному навчальному закладі.

Середній (репродуктивно-творчий) передбачає частковий прояв показників кожного компонента:

- студент має позитивний інтерес та мотиви до професійної діяльності, проте недостатньо усвідомлює мотив особистісного розвитку;

- достатньо володіє знаннями з педагогіки, психології, методики організації навчально-виробничого процесу; має уявлення про педагогічні та виробничі технології, але відчують труднощі при їх застосуванні; проводить заняття виробничого навчання за стандартними структурними схемами; має достатні професійні вміння і навички з професії; модифікує існуючі методичні напрацювання відповідно до професійної підготовки учнів;

- у студента спостерігається розвиток професійно важливих якостей, він має уявлення про перспективи свого професійного саморозвитку, але не усвідомлює шляхи його досягнення.

Низький (інтуїтивно-репродуктивний) рівень професійної компетентності позначається переважно початковим ступенем прояву показників компонентів:

- інтерес до педагогічної професії виявляється епізодично, мотиви формування професійної компетентності не співвідносяться з власними можливостями;

- у студента не сформована система знань з педагогіки, психології, методики організації навчально-виробничого процесу; є певні уявлення про окремі педагогічні та виробничі технології, але застосувати їх не може; має поверхневі знання основ циклу дисциплін професійного спрямування, частково застосовує теоретичні знання на практиці; виробничі завдання розв'язує тільки за алгоритмом; мають низькі професійні вміння і навички з професії, але професійний досвід і технологічне мислення майже відсутні;

- проявляє незадоволеність вибором професії; має поверхневе уявлення про майбутню професійну діяльність, не усвідомлює перспективи свого професійного саморозвитку.

Таким чином, виділення критеріїв та відповідних їх показників дає можливість вести мову про певний рівень сформованості професійної компетентності майбутнього фахівця-технолога у галузі харчових технологій.

Висновки. З огляду на структурування професійної компетентності майбутніх фахівців-технологів у галузі харчових технологій, узагальнення критеріального апарату вважаємо, що з метою об'єктивного оцінювання результатів підготовки студентів необхідно скористатися такими критеріями дослідження професійної компетентності, як мотиваційно-ціннісний, гностично-діяльнісний та особистісно-рефлексивний та трирівневою оцінкою ступеня її сформованості: високий (професійно-творчий), середній (репродуктивно-творчий), низький (інтуїтивно-репродуктивний) рівні, що визначаються за показниками оцінювання суттєвих ознак структурних компонентів досліджуваної компетентності.

Перспективи подальших досліджень полягають у кількісному і якісному аналізі результатів педагогічного експерименту та узагальненні отриманих даних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борытко Н.М. Диагностическая деятельность педагога / Н.М. Борытко, В.А. Слостенин, И.А. Колесникова. – Москва: Изд. центр «Академия», 2006. – 288 с.
2. Коростіль Л.А. Самоосвіта особистості як соціальне та педагогічне явище / Л.А. Коростіль. // Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Суми: Видавництво СумДПУ, 2009. – №1. – С. 138-145.
3. Локшина О. І. Контроль та оцінка успішності учнів у школах Західної Європи / О. І. Локшина. – К. : КМПУВ ім. Б. Грінченка, 2002. – 52 с.
4. Недосєкова Н. С. Критерії та рівні сформованості готовності до професійної діяльності майбутніх інженерів-педагогів харчового профілю в процесі виробничої практики / Н.С. Недосєкова // Вісник Черкаського університету. Сер. Пед. науки – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2013. – Вип. 26 (279). – С.69-75.
5. Сулима Т. С. Формування творчих педагогічних умінь як складової професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання / Т. С. Сулима // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2012. – Вип. 32. – С. 432-436.
6. Шевчук Л. Критерії визначення рівнів професійної компетентності викладачів професійної школи / Людмила Шевчук // Педагог професійної школи : зб. наук. пр.; редкол. : Н. Г. Ничкало (голова) та ін. – К. : Наук. світ, 2002. – Вип. VI.– С. 40-44.
7. Юртаєва О. О. Розвиток професійно-педагогічної компетентності майстрів виробничого навчання будівельного профілю в системі післядипломної педагогічної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ольга Олексіївна Юртаєва. – К., 2011. – 366 с.

Филимонова И.А.

*Уманский государственный педагогический университет
имени Павла Тычины*

**КРИТЕРИИ, ПОКАЗАТЕЛИ И УРОВНИ СФОРМИРОВАННОСТИ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ**

СПЕЦИАЛИСТОВ-ТЕХНОЛОГОВ В ОБЛАСТИ ПИЩЕВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Аннотация. Статья посвящена проблеме диагностики сформированности профессиональной компетентности будущих специалистов профессионального образования. Автор раскрыла особенности оценивания учебных достижений студентов как составляющей учебного процесса; определила и исследовала критерии, основные показатели и уровни сформированности профессиональной компетентности будущих специалистов-технологов в области пищевых технологий.

Ключевые слова: критерий, показатель, уровень, профессиональная компетентность, специалист-технолог.

Filimonova I.A.

The Uman Pavlo Tychuna State Pedagogical University

FORMATION OF CREATIVE IMAGINATION AND ART ABILITIES AT FUTURE TEACHERS OF CRAFT

Abstract: The article is devoted to the problem of diagnostics of the formation of professional competence of future specialist in vocational education. Implementation of the competence approach involves mandatory prediction of the effective component, which requires adequate changes in the system of evaluation of educational achievements as an important part of the educational process. Mastering professional competencies will let a highly-skilled specialist not only improve educational process, but also maintain his qualification according to the technical and social-economic development level.

Currently, there are a number of scientific-theoretical and methodological works analyzing the contents of the competency approach (O. Kovalenko, P. Luzan, O. Ovcharuk, O. Pometun, T. Tereshchuk et al); issues on professional training of engineering and teaching staff, its contents and modeling pedagogical systems and processes (V. Kurok, T. Lazareva, N. Nedosekova, N. Tveresovska et al). There are no scientific and methodological research results on formation of professional competency of future specialists in the field of food technology in higher educational institutions.

The purpose of the article is to determine the criteria, indicators and levels of professional competence of future specialists in the field of food technologies.

The author revealed the peculiarities of assessing the educational achievements of future technologists in the field of food technologies; defined and characterized the criteria of professional competence, which will ensure the successful result of training and provide future specialists with a high level of

knowledge, skills and abilities; studied the system of indicators that characterize each criterion of professional competence of students.

Based on the analysis of the problem of professional competence development of future specialists in the field of food technologies, as well as the results of their own scientific research, three basic criteria for assessing the professional competence of future technologists in the field of food technologies were identified: motivational-value, gnostic-activity, personality-reflexive.

The described criteria and indicators are the basis for determining the levels of development of professional competence of future specialists in the field of food technologies. Considering the logic of the research, we have identified three levels of professional competence development of future technologists in the field of food technologies: high (professional-creative); medium (reproductive and creative); low (intuitive-reproductive).

Keywords: criterion, indicator, level, professional competence, specialist.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Філімонова Ірина Афанасіївна – аспірант кафедри професійної освіти та технологій за профілями Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Коло наукових інтересів: формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів у галузі харчових технологій у вищих педагогічних навчальних закладах.